

Utbildningsutskottets betänkande

1976/77: 16

med anledning av propositionen 1976/77: 100 såvitt gäller anslag till det obligatoriska skolväsendet m. m. jämte motioner

I detta betänkande behandlas förslag som regeringen — efter föredragning av statsrådet Mogård — i propositionen 1976/77: 100 bilaga 12 (utbildningsdepartementet) förlagt riksdagen under avsnittet Skolväsendet rubriken Det obligatoriska skolväsendet m. m. (punkterna D 11, D 12, D 14—D 17) jämte yrkanden i motionerna 1976/77: 103, 152, 197, 200, 372, 492, 775, 779, 785, 787, 794, 990, 1144, 1163, 1173 och 1300.

Regeringens förslag om anslag till Nomadskolor (punkten D 13) kommer utskottet att behandla senare.

1. **Bidrag till driften av grundskolor m. m.** Regeringen har under punkten D 11 (s. 261—273) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de ändringar för statsbidrag som behövs med anledning av den höjda socialförsäkringsavgiften till folkpensioneringen och som förordats i propositionen,

2. godkänna vad som förordats i propositionen om statsbidrag till vikariekostnader för skolledare,

3. godkänna de riktlinjer i fråga om tjänster som lärarvikarie samt de grunder för statsbidrag till kostnader för lärarvikarier som förordats i propositionen,

4. godkänna vad som förordats i propositionen i fråga om statsbidrag till kostnader för vissa yrkesvalslärare,

5. godkänna de grunder för statsbidrag till verksamheten vid de estniska skolorna, Kristofferskolan och Hillelskolan som förordats i propositionen,

6. till Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 6 850 000 000 kr.

Motionerna

1976/77: 103 av herr Werner m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen uttalar

1. att de graderade betygen bör avskaffas på alla nivåer i skolsystemet,

2. att arbetet med att finna alternativa urvalsmetoder till utbildningar med sökandeöverskott bör ha till utgångspunkt dels att åstadkomma

en jämn social fördelning, dels att vid urval bland sökande ta stor hänsyn till erfarenhet från arbetslivet,

3. att stödåtgärder bör vidtas som har till syfte att förhindra att barn från socialt och ekonomiskt eftersatta hemmiljöer utbildningsmässigt och betygsmässigt slås ut ur skolan,

1976/77: 152 av herr Ångström (fp) vari yrkas att riksdagen beslutar

1. att Operans balettelevskola får fortsätta sin verksamhet som tidigare,

2. att lokalisera en avdelning av den förberedande dansundervisningen i grundskolan till Umeå,

1976/77: 197 av fru Lantz m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag om statligt anslag till den kommunala musikskolan från den 1 juli 1979,

1976/77: 200 av herr Werner m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen uttalar sig för

1. att en utökning av antalet timmar för stödundervisningen till invandrarbarn bör ske,

2. att sådan stödundervisning skall ges på elevens hemspråk,

1976/77: 492 av fru Lantz m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen begära sådana bestämmelser att som underlag för lärarvikarietjänster inräknas dels 6 % av den undervisning som skall förekomma enligt läroplanen för grundskolan med undantag för den tjänstgöring som fullgörs av lärare 3 och 4, dels 6 % av den undervisning som skall förekomma enligt läroplan för gymnasieskolan i ämnena gymnastik, teckning, svenska, engelska, tyska, franska, historia, religionskunskap, samhällskunskap, matematik, fysik, kemi och biologi,

1976/77: 785 av herrar Pettersson i Örebro (c) och Bengtsson i Göteborg (c) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär utredning och förslag om statsbidrag för kurators- och psykologtjänster inom skolan,

1976/77: 794 av herr Werner m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen

1. hos regeringen begär en översyn av studiesituationen för synskadade i enlighet med vad som anförs i motionen,

2. till försöksverksamhet enligt motionens förslag anslår 350 000 kr.,

1976/77: 990 av herr Werner m. fl. (vpk) — i motionen hänvisas till vad som anförts i den till arbetsmarknadsutskottet remitterade motionen

1976/77: 989 — såvitt gäller yrkandet att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag, syftande till att förbättra den zigeniska folkgruppens utbildningsmöjligheter, så att utbildningsnivån för gruppen som helhet blir jämförbar med övriga grupper i samhället, varvid även högre utbildning bör beaktas (yrkandet 1),

1976/77: 1163 av herr Nyhage (m) och fru Rydle (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att jämkning av studiegången får göras för enskild elev vid hela grundskolans högstadium i enlighet med av skolöverstyrelsen utfärdade anvisningar,

1976/77: 1173 av herr Werner m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen

1. hos regeringen hemställer att skolöverstyrelsen ges i uppdrag att uppta diskussion med de politiska ungdomsförbunden rörande regler för ekonomisk ersättning vid medverkan i skolans samhällsinformation,

2. hos regeringen hemställer om särskilt bidrag till kommunerna för denna verksamhet, varvid förutsätts att skolstyrelserna budgeterar expertmedverkan från de politiska ungdomsförbunden,

1976/77: 1300 av herr Palme m. fl. (s) — i motionen hänvisas till vad som anförts i den till socialförsäkringsutskottet remitterade motionen 1976/77: 1298 — såvitt gäller yrkandet att riksdagen hos regeringen skall anhålla att skolöverstyrelsen får i uppdrag att utreda frågan om skolmiljöns anpassning till handikappade elever (yrkandet 2).

Utskottet

Riksdagen fattade år 1976 beslut om reformering av skolans inre arbete (prop. 1975/76: 39, UbU 1975/76: 30, rskr 1975/76: 367). Reformen skall i vad avser förändringar i statsbidragssystemet träda i kraft fr. o. m. läsåret 1978/79. Reformen av det inre arbetet skall genomföras stegvis och i den takt som kommunerna själva bestämmer.

Totala antalet elever i grundskolan uppgick enligt skolöverstyrelsen (SÖ) läsåret 1975/76 till 1 022 344. Läsåret 1976/77 beräknas antalet elever i grundskolan till ca 1 026 000 och läsåret 1977/78 till ca 1 030 000.

Utredningen om skolans inre arbete har i en särskild undersökning (Ds U 1974: 3) Grundskolans lokalresurser redogjort för lokalbeståndet inom grundskolan. Undersökningen visar bl. a. att det trots stora insatser från stat och kommun under de senaste 15 åren i form av investeringar i nya skolbyggnader finns många skolor som fortfarande inte är anpassade till det arbetssätt som de senaste läroplanerna kräver. Föredragande statsrådet anför i budgetpropositionen att en första åtgärd nu bör vara att SÖ genom en inventering klargör i vilken omfattning skollokaler nu är överbelagda och vilka behov av ombyggnadsarbeten av äldre skolor som finns samt i sin anslagsframställning för budgetåret 1978/79 redovisar de investeringsbehov m. m. som föranleds därav.

I motionen 1976/77: 1300 (yrkandet 2) begärs att frågan om *skolmiljöns anpassning till handikappade elever* utreds.

I olika sammanhang har riksdagen slagit fast att de handikappade skall ha samma rätt till utbildning som icke-handikappade och att detta

i görligaste mån bör förverkligas inom ramen för det reguljära utbildningsväsendet. Hur en sådan integrering utfaller beror i hög grad på skolans pedagogiska och ekonomiska resurser, skolbyggnadernas utformning och möjligheterna att göra något för den handikappade eleven även utanför skoldagen. Undervisningssituationen för övriga elever vid skolan måste också beaktas. I SÖ:s skriftserie "Skolhus" behandlas frågor om grundskolans och gymnasieskolans yttre miljö. Enligt vad utskottet inhämtat anpassas nya skolor till handikappade elevers behov. Det är enligt utskottets mening viktigt att även äldre skollokaler anpassas till handikappade. Den i propositionen nämnda inventeringen av ombyggnadsbehovet i vad gäller äldre skolor bör enligt utskottets uppfattning inom ramen för vad som är ekonomiskt försvarbart innefatta även behovet av anpassningsåtgärder för att förbättra handikappade elevers skolmiljö. Riksdagen bör med anledning av propositionen och motionen 1976/77: 1300 (yrkandet 2) ge denna uppfattning till kännna för regeringen.

I motionen 1976/77: 794 begärs en översyn av de synskadades situation i grundskolan samt medel för försöksundervisning med fem synskadade elever på lågstadiet.

Utskottet har inhämtat att det i grundskolan läsåret 1976/77 finns 34 gravt synskadade elever som är individualintegrerade i hemortens skola sedan de först följt viss undervisning vid specialskolan, nämligen två elever på lågstadiet, nio elever på mellanstadiet och 23 elever på högstadiet. Härtill kommer två gravt synskadade elever, som integrerats direkt i årskurs 1 utan att först ha gått i specialskola.

Det ingår i SÖ:s reguljära uppgifter att göra utvärderingar av den skolverksamhet som är av betydelse för en fortsatt utveckling och förbättring av det svenska skolväsendet. Utskottet, som finner pågående integreringsförsök i vad gäller synskadade elever i grundskolan viktiga, anser inte att riksdagen nu har anledning att begära en utvärdering av verksamheten samt särskilda medel för försök, varför motionen 1976/77: 794 avstyrks.

Enligt bestämmelser i skolförordningen inrättas i grundskolan icke-ordinarie tjänster som lärare i den omfattning som fordras för att uppehålla undervisningen. Vidare får efter medgivande av länskolnämnd inrättas icke-ordinarie tjänst för vikarie, s. k. reservvikarie, som anställs för full tjänstgöring under hel termin oavsett om tjänstgöring av denna omfattning kan beredas läraren. Statsbidrag utgår inte till tjänst för reservvikarie. I den mån innehavaren av tjänsten fullgör sådan vikariats-tjänstgöring som eljest enligt gällande statsbidragsbestämmelser skulle berättiga kommun till statsbidrag, erhåller emellertid kommunen statsbidrag i den delen. Reservvika-ries uppgift är att ersätta korttidsledig lärare i dennes tjänst.

I propositionen föreslås att kommun fr. o. m. läsåret 1977/78 efter medgivande av länskolnämnd skall få inrätta icke-ordinarie tjänster som lärarvikarie för lärarkategorier som anges i 15 kap. 1 § skolförordningen med undantag för lärare för specialundervisning. Tjänsterna skall berättiga till fullt statsbidrag. Som en del i förslaget ingår att sjukledig skolledares och lärares sjukpenning inte längre skall uppbäras av kommun utan i stället utbetalas till riks försäkringsverket. De statsbidragsberättigade tjänsterna som lärarvikarie får tillsammans omfatta en tjänstgöring som motsvarar högst 3 procent av den undervisning som skall förekomma enligt läroplanen för grundskolan med undantag för den tjänstgöring som fullgörs av speciallärare. De vid grundskolan anställda lärarvikarierna skall tjänstgöra även vid gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning.

Enligt motionen 1976/77: 492 bör de statsbidragsberättigade tjänsterna som lärarvikarie i grundskolan få omfatta en tjänstgöring som motsvarar 6 procent av det i propositionen nämnda tjänsteunderlaget. Motionärerna anser att detta procenttal bättre står i överensstämmelse med volymen tjänstledighet av korttidskaraktär i grundskolan. Vidare bör, hävdar motionärerna, i beräkningsunderlaget få medtas upp till 6 procent av gymnasieskolans undervisningsvolym i gymnastik, musik, teckning, svenska, engelska, tyska, franska, historia, religionskunskap, samhällskunskap, matematik, fysik, kemi och biologi. Dessa ämnen förekommer i såväl grundskolan som gymnasieskolan.

Av propositionen framgår inte hur avgränsningen skall göras mellan å ena sidan tjänster för lärarvikarie och å andra sidan övriga icke-ordinarie lärartjänster i skolväsendet. Vidare bör erinras om att länskolnämnderna i dag har möjlighet att förordna övertaliga lärare på statsbidragsberättigade tjänster som s. k. reservlärare. Enligt propositionen skall en arbetsgrupp inom SÖ tillsättas för att ytterligare utreda frågan om beräkningsunderlag för inrättande av statsbidragsberättigade tjänster för lärarvikarie. I propositionen framhålls att det möjligen kan visa sig ändamålsenligt att samordna reglerna för inrättande av tjänster som lärarvikarie med reservlärarsystemet. Härav följer att frågan om procentuell ram för antalet statsbidragsberättigade tjänster för lärarvikarie inte kan anses slutligt löst utan får prövas ytterligare.

I gymnasieskolan inrättas statsbidragsberättigade icke-ordinarie tjänster som lärare i den omfattning som fordras för att uppehålla undervisningen. Av intresse för gymnasieskolans del är nu hur den aviserade arbetsgruppen löser frågan om samordning av gymnasieskolans statsbidragsberättigade reservlärartjänster med organisationen för lärarvikarier. Utskottet utgår från att arbetsgruppen bör komma med förslag även i denna fråga. Därvid bör kunna övervägas om kommun i fortsättningen — utan annan rätt till statsbidrag till vikariatstjänstgöringen än den som följer av gällande bidragskungörelse — skall kunna inrätta extra ordi-

narie eller extra tjänst som lärarvikarie.

Med hänvisning till det fortsatta utredningsarbetet om lärarvikarier i skolväsendet har utskottet funnit sig kunna tillstyrka regeringens nu framlagda förslag. I avvaktan på resultatet av utredningsarbetet bör alltså enligt utskottets mening riksdagen avslå motionen 1976/77: 492.

Frågor om *jämkad studiegång* på grundskolans högstadium behandlas i motionen 1976/77: 1163.

Utbildningspolitikens mål är att ge alla individer likvärdiga möjligheter att göra det bästa av sina förutsättningar. Vid sidan av läroplanens allmänna studiegång skall lokala studiegångar för grupper av elever och anpassad studiegång för enskild elev fr. o. m. läsåret 1978/79 kunna anordnas av kommun (UbU 1975/76: 30 s. 26—27). Beträffande läsåret 1977/78 har riksdagen uttalat att regeringen kan bemyndiga SÖ att medge kommun att bl. a. modifiera timplanen i årskurserna 7—9. Med hänvisning till tidigare fattat riksdagsbeslut i ärendet finner utskottet att riksdagen bör avslå motionen 1976/77: 1163 om jämkad studiegång redan läsåret 1977/78. Skolstyrelse, som önskar modifiera timplanen i bl. a. årskurserna 7 och 8 läsåret 1977/78, har att i till SÖ inlämnad skrivelse ansöka härom hos regeringen.

Svenska kommunförbundet har år 1976 givit ut en vägledning för planeringen av *den kommunala musikundervisningen*, benämnd "Den kommunala musikskolan". Det totala elevantalet i den kommunala musikskolan uppgår till ca en tredjedel av antalet elever i grundskolan, dvs. mer än 300 000. Det bör påpekas att kommunala musikskolan även tar emot gymnasieskolelever och vuxna.

I motionen 1976/77: 197 anförs att den kommunala musikskolan på grund av kommunernas skiftande ekonomiska förutsättningar fått mycket olika omfattning i kommunerna. Ett speciellt statligt bidrag bör därför utgå till den kommunala musikskolan så att alla ungdomar oavsett kommuntillhörighet får lika rätt till musikundervisning.

Beträffande statsbidrag för grundskolelever i kommunal musikskola har riksdagen som sin mening givit regeringen till känna att en ökning av den statliga förstärkningsresursen till grundskolan är angelägen i syfte att ge den kommunala musikskolan visst statligt stöd (UbU 1975/76: 30, rskr 1975/76: 367). Frågan om statsbidrag till kommunal musikskola för gymnasieskolelever och vuxna har tagits upp av organisationskommittén för högre musikutbildning (OMUS) i betänkandet (SOU 1976: 33) "Musiken—människan—samhället". I detta behandlas bl. a. frågor om organiserad samverkan mellan den kommunala musikskolan och den högre musikutbildningen samt statens ansvar för förberedande musikutbildning. Med hänvisning till dels aviserad proposition under 1977/78 års riksmöte beträffande statsbidragssystem för grundskolan, dels pågående beredning av OMUS betänkande föreslår utskottet att motionen

1976/77: 197 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Riksdagen har nyligen fattat beslut med anledning av propositionen 1976/77: 22 om statsbidrag till *hemspråksundervisning* för invandrarbarn m. m. (UbU 1976/77: 10, rskr 1976/77: 111). Med erinran härom avstyrker utskottet motionen 1976/77: 200 om hemspråksundervisning för invandrarbarn.

Enligt propositionen (s. 268) bör medel för av regeringen beslutad försöksverksamhet med hemspråk som tillval på högstadiet utgå efter de regler som gäller för statsbidrag till hemspråksundervisning i grundskolan. Detta innebär enligt vad utskottet erfarit att kommun med utnyttjande av det särskilda statsbidraget till hemspråksundervisning fr. o. m. läsåret 1977/78 har möjlighet att medge att invandrarlever, som så önskar, får byta ut undervisning i tillvalsämne mot undervisning i hemspråk.

I motionen 1976/77: 990 (yrkandet 1) begärs förbättrade möjligheter till *utbildning för zigenare*. Med hänvisning till dels den grundutbildning för vuxna, bl. a. zigenare, som fr. o. m. läsåret 1977/78 skall erbjudas inom ramen för den kommunala vuxenutbildningen, dels den grundläggande utbildning för zigenare som erbjuds inom arbetsmarknadsutbildningen, dels de kortare specialkurser i gymnasieskolan som anordnas för bl. a. invandrare, dels övriga utbildningserbjudanden inom det svenska samhället föreslår utskottet att riksdagen avslår motionen 1976/77: 990 (yrkandet 1).

Utredningen om skolan, staten och kommunerna (SSK) utreder frågor om statsbidrag till skolverksamheten. Med hänvisning härtill föreslår utskottet att riksdagen avslår motionen 1976/77: 785 om utredning och förslag om *statsbidrag för kurators- och psykologtjänster* inom skolan.

Frågor om ekonomisk *ersättning till politiska ungdomsförbund* för insatser i skolans samhällsinformation tas upp i motionen 1976/77: 1173.

Organisationer av skilda slag lämnar information till skolan. Enligt gällande bestämmelser får en viss mindre del av antalet resurstimmar på grundskolans högstadium användas för insatser av annan karaktär än läroledd undervisning. I gymnasieskolan finns anordningen med timme till förfogande för verksamhet som inte har karaktären av ämnesundervisning. Utskottet anser att det är betydelsefullt att eleverna i skolarbetet får möta representanter för de politiska ungdomsförbunden och crinrar om de anvisningar SÖ — efter samråd med de politiska ungdomsförbunden — utfärdad för sådan verksamhet (Aktuellt från skolöverstyrelsen 1975/76: 31).

Från och med budgetåret 1977/78 skall särskilda medel till föreningsaktiviteter utgå från anslaget till Bidrag till allmän fritidsverksamhet i kommuner, vilket anslag i budgetpropositionen är upptaget till 25

milj. kr. Anslaget Bidrag till ungdomsorganisationernas lokala verksamhet uppgår för samma budgetår till 68 milj. kr. Utskottet erinrar om riksdagens beslut år 1976 med anledning av propositionen 1975/76: 39 om skolans inre arbete, vilket innebär att kommunerna fr. o. m. budgetåret 1978/79 friare kan förfoga över viss del av statsbidraget och därvid besluta t. ex. om bidrag till expertmedverkan i undervisningen från ungdomsorganisationer, bl. a. de politiska ungdomsförbunden. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionen 1976/77: 1173.

Dansarutredningen (U 1973: 09) har i betänkandet (Ds U 1976: 8) Utbildning av yrkesdansare lagt fram förslag om dels förberedande *dansarundervisning* i grundskolan och yrkesutbildning av dansare i gymnasieskolan, dels avveckling av Operans balettelevskola. Enligt motionen 1976/77: 152 bör Operans balettelevskola få fortsätta sin verksamhet som tidigare och en klass av den förberedande dansarundervisningen lokaliseras till grundskolan i Umeå.

Frågan om bl. a. balettelevskolans framtid behandlades av riksdagen år 1974 (mot. 1974: 1403, UbU 1974: 1). Då dansarutredningens förslag för närvarande bereds i utbildningsdepartementet avstyrker utskottet motionen 1976/77: 152 yrkandena 1 och 2.

Ett enhälligt utbildningsutskott uttalade våren 1976 att riksdagens ställningstagande i *betygsfrågan* måste anstå tills 1973 års betygsutredning lagt fram sina förslag och remissbehandlingen av desamma ägt rum (prop. 1975/76: 39, UbU 1975/76: 30, rskr 1975/76: 367). Med hänvisning härtill föreslår utskottet att riksdagen avslår motionen 1976/77: 103 om avskaffande av betyg m. m.

För *enskild skola* som erhåller bidrag från förevarande anslag, dvs. de estniska skolorna, Hillelskolan och Kristofferskolan, bör enligt propositionen utgå statsbidrag beräknat på ett bidragsunderlag som består av dels 100 procent av lärarlönekostnaden, dels kostnaderna för vissa arbetsgivaravgifter. Utskottet tillstyrker förslaget att statsbidrag skall utgå med 99 procent av ett sålunda framräknat bidragsunderlag.

Regeringens förslag till *medelsanvisning m. m.* under förevarande anslagsrubrik föranleder inte någon erinran från utskottets sida. Utskottet har sålunda intet att erinra mot den i propositionen förordade höjningen av statsbidraget till socialförsäkringsavgiften till folkpensioneringen, förslaget statsbidrag till vikariekostnader för skolledare och förslaget statsbidrag till kostnader för vissa yrkesvalslärare.

Åberopande det anförda *hemställer* utskottet

1. att riksdagen beträffande skolmiljöns anpassning till handikappade elever med anledning av propositionen 1976/77: 100 och motionen 1976/77: 1300 yrkandet 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

2. att riksdagen beträffande översyn av de synskadades situation avslår motionen 1976/77: 794 yrkandet 1,
3. att riksdagen med avslag på motionen 1976/77: 492 godkänner de riktlinjer i fråga om tjänster som lärarvikarie och de grunder för statsbidrag till kostnader för lärarvikarier som förordats i propositionen 1976/77: 100,
4. att riksdagen beträffande jämkad studiegång avslår motionen 1976/77: 1163,
5. att riksdagen beträffande bidrag till kommunal musikundervisning avslår motionen 1976/77: 197,
6. att riksdagen beträffande hemspråksundervisning avslår motionen 1976/77: 200,
7. att riksdagen beträffande utbildning för zigenare avslår motionen 1976/77: 990 yrkandet 1,
8. att riksdagen beträffande statsbidrag till kuratorstjänster m. m. avslår motionen 1976/77: 785,
9. att riksdagen beträffande vissa ersättningar avslår motionen 1976/77: 1173,
10. att riksdagen beträffande dansarundervisning avslår motionen 1976/77: 152,
11. att riksdagen beträffande betyg m. m. avslår motionen 1976/77: 103,
12. att riksdagen godkänner de i propositionen 1976/77: 100 förordade riktlinjerna för statsbidrag till socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen,
13. att riksdagen godkänner vad som i propositionen 1976/77: 100 förordats beträffande statsbidrag till vikariekostnader för skolledare,
14. att riksdagen godkänner vad som i propositionen 1976/77: 100 förordats beträffande statsbidrag till kostnader för vissa yrkesvalslärare,
15. att riksdagen godkänner de i propositionen 1976/77: 100 förordade grunderna för statsbidrag till verksamheten vid de estniska skolorna, Kristofferskolan och Hillelskolan,
16. att riksdagen med bifall till propositionen 1976/77: 100 och med avslag på motionen 1976/77: 794 yrkandet 2 till *Bidrag till driften av grundskolor m. m.* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 6 850 000 000 kr.

2. Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m. Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkten D 12 (s. 273—276) och hemställer att riksdagen till *Bidrag till svensk undervisning i utlandet m. m.* för budgetåret 1977/78 anvisar ett reservationsanslag av 8 623 000 kr.

3. **Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader.** Regeringen har under punkten D 14 (s. 277—294) föreslagit riksdagen att till Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader för budgetåret 1977/78 anvisa ett förslagsanslag av 70 617 000 kr.

Gällande bestämmelser m. m.

Synskadade elever undervisas inom specialskolan vid två skolenheter, belägna i Solna (Tomtebodaskolan) och Örebro (Ekeskolan). Vid Ekeskolan mottas som elever synskadade barn med tilläggshandikapp. Döva och hörselskadade elever undervisas vid dels sex skolenheter, belägna i Stockholm (Manillaskolan), Gnesta (Åsbackaskolan), Lund (Östervångsskolan), Vänersborg (Vänerskolan), Örebro (Birgittaskolan) och Härnösand (Kristinaskolan), dels i särskilda klasser förlagda till grundskolan (s. k. externa klasser). Åsbackaskolan mottar elever med tilläggshandikapp. Vid en skolenhet i Sigtuna (Hällsboskolan) undervisas normalbegåvade barn med grava talskador samt hörselskadade barn med beteendestörningar och vissa andra komplikationer.

Undervisningen av syn-, hörsel- och talskadade elever, som på grund av sitt handikapp inte kan följa undervisningen inom grundskolan, regleras av skollagen (1962: 319, omtryckt 1970: 1026, ändrad senast 1975: 159) och specialskolförordningen (1965: 478, omtryckt 1970: 327, ändrad senast 1976: 1034). Staten är huvudman och har det ekonomiska ansvaret för såväl undervisningen som elevverksamheten. Undervisning av samt övriga omsorger om psykiskt utvecklingsstörda regleras av lagen (1967: 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (omsorgslagen; ändrad senast 1976: 374). Landstingen är huvudman för verksamheten. Utvecklingsstörda elever som på grund av syn- eller hörselskada inte kan följa undervisningen inom grundsärskolan är undantagna landstingens ansvar. De hänförs i stället till specialskolan. Ansvarsfrågan beträffande dessa elever anses emellertid oklar. Ekeskolan och Åsbackaskolan är uppbyggda att ta emot utvecklingsstörda elever med tilläggshandikapp på grundsärskolenivå. Utvecklingsstörda med lättare syn- och hörselskador undervisas inom särskolan antingen i specialklass eller i vanlig klass och med stöd av samordnad specialundervisning.

Undervisning av utvecklingsstörda barn och ungdomar som är syn-, hörsel- eller talskadade.

Vid 1972 års riksdag väcktes två motioner rörande flerhandikappade. I motion 1972: 495 föreslogs planering och åtgärder för att tillgodose behovet av undervisning av sådana utvecklingsstörda barn och ungdomar på träningsnivå som har grava syn- och/eller hörselskador. I motion 1972: 1085 begärdes att frågan om de dövblindas behov av och möjlig-

heter till utbildning snarast utreddes och att förslag till åtgärder därefter förelades riksdagen.

Utbildningsutskottet, som inhämtat yttrande över motionerna från skolöverstyrelsen (SÖ), socialstyrelsen och landstingsförbundet, ansåg att SÖ så snart som möjligt borde påbörja det i motionen 1972: 1085 föreslagna utredningsarbetet rörande de dövblindas utbildning och att det borde uppdras åt SÖ att i samarbete med andra berörda myndigheter kartlägga och föreslå de åtgärder som fordras för att undervisningsbehovet för de i motion 1972: 495 behandlade utvecklingsstörda skulle bli tillgodosett (UbU 1972: 47).

Regeringen uppdrog åt SÖ att i samarbete med andra berörda myndigheter och med beaktande av vad utskottet anfört i sitt betänkande kartlägga och föreslå de åtgärder som fordras för att undervisningen för ifrågavarande elevgrupper skall kunna realiserats.

SÖ tillsatte i april 1973, efter samråd med arbetsmarknadsstyrelsen och socialstyrelsen, en arbetsgrupp med uppgift att utarbeta förslag enligt regeringens uppdrag.

Arbetsgruppen, som antagit namnet BDU-gruppen, avlämnade i april 1975 utredningen "Förslag rörande undervisning av utvecklingsstörda barn och ungdomar som är syn-, hörsel- eller talskadade".

BDU-gruppens förslag och remissbehandlingen är redovisade under förevarande anslagsrubrik (s. 283—291) liksom skolöverstyrelsens ställningstagande till förslagen.

Motionerna

1976/77: 372 av herr Hagberg i Örebro (s) och fru Hjelm-Wallén (s) vari yrkas att riksdagen uttalar

1. att föräldrar till utvecklingsstörda barn med syn-, hörsel- och tal-skador skall beredas möjlighet att medverka i den utredning som föregår barnets skolplacering på sätt som BDU-gruppen föreslår,

2. att hela denna föräldragrupp skall erbjudas föräldrautbildning,

3. att forskningen beträffande utbildningen av denna föräldragrupp och föräldrarnas medverkan i barnets rehabilitering bör fördjupas,

1976/77: 775 av herr Gustavsson i Nässjö m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en utbyggnadsplan för förskolekonsulentorganisationen vid specialskolan,

1976/77: 779 av fru Marklund m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen

1. för budgetåret 1977/78 inrättar fem nya förskolekonsulenttjänster för synskadade,

2. hos regeringen anhåller om förslag om organisationsform och lämplig huvudman för förskolekonsulentorganisationen med målsättningen att all barnrehabilitering skall bilda en organisatorisk enhet,

1976/77: 1144 av herr Andersson i Örebro (fp) vari yrkas att riksdagen beslutar att hos regeringen hemställa att arvodestjänsterna som elevvårningsföreståndare vid Birgittaskolan i Örebro omändras till fasta tjänster,

1976/77: 1300 av herr Palme m. fl. (s) — i motionen hänvisas till vad som anförts i den till socialförsäkringsutskottet remitterade motionen 1976/77: 1298 — såvitt gäller yrkandet att riksdagen hos regeringen anhåller att skolöverstyrelsen får i uppdrag att lägga fram en plan för arbetet med en anpassning av specialskolan och särskolan till reformen om skolans inre arbete m. m. (yrkandet 1).

Utskottet

Som framgår av det föregående har skolöverstyrelsen (SÖ) lagt fram förslag angående undervisning och omvårdnad av psykiskt utvecklingsstörda barn och ungdomar som är syn-, hörsel- eller talskadade. Förslagen görs på grundval av arbetet inom en av SÖ tillsatt arbetsgrupp, BDU-gruppen (Blinda—Döva—Utvecklingsstörda). Såvitt förslagen avser särskolans organisation m. m. har regeringen redovisat sina ställningstaganden i bilaga 8 till budgetpropositionen (socialhuvudtiteln s. 191—195).

Relativt lätt utvecklingsstörda elever som är syn- eller hörselskadade tas för närvarande emot inom specialskolan. Ekeskolan i Örebro tar emot de synskadade samt de syn- och hörselskadade, Åsbackaskolan i Gnesta de hörselskadade. Förslagen innebär ingen principiell ändring i denna organisation.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag om att Ekeskolan skall fungera som pedagogiskt centrum för synskadade utvecklingsstörda samt dövblinda. Utskottet har inte heller något att erinra mot att en av skolans två träningsklasser omvandlas till utredningsklass och tillstyrker också förslaget om ökade resurser för att Ekeskolan skall kunna ta emot dövblinda barn som ej fyllt fem år för observation, utredning och träning.

Enligt budgetpropositionens förslag skall Åsbackaskolan fungera för de döva och hörselskadade eleverna på i princip samma sätt som Ekeskolan för de synskadade. Utskottet har inget att erinra häremot och tillstyrker därför föreslagen medelsanvisning, bl. a. i vad gäller en utredningsklass.

I motionen 1976/77: 372 påpekas att såväl BDU-gruppen som remissinstanserna framhållit dels behovet av en god kontakt mellan specialskolan och de utvecklingsstörda barnens föräldrar, dels föräldrarnas betydelse för barnens utveckling. Motionärerna anser att föräldrarna, på sätt som BDU-gruppen föreslagit, skall beredas möjlighet att medverka i den utredning som föregår barnets skolplacering (yrkandet 1). Vidare

yrkas i denna motion att riksdagen skall uttala dels att föräldrarna skall erbjudas föräldrautbildning (yrkandet 2), dels att forskningen skall fördjupas angående utbildning av denna föräldragrupp och föräldrarnas medverkan i barnets rehabilitering (yrkandet 3).

Ett gott samarbete mellan hem och skola är viktigt för barnet, familjen och skolan. I särskilt hög grad gäller detta om barnet har skador som lett till handikapp. I likhet med BDU-gruppen och motionärerna anser utskottet att de utvecklingsstörda barnens föräldrar bör beredas möjlighet att delta i det utredningsarbete som görs för att komma fram till den för barnet lämpligaste skolplaceringen. Utskottet föreslår att riksdagen med bifall till yrkandet 1 i motionen 1976/77: 372 som sin mening ger denna uppfattning till kännä för regeringen.

Vad därefter gäller motionen 1976/77: 372 i övrigt vill utskottet först framhålla att föräldrakurser förekommer i begränsad omfattning för föräldrar med utvecklingsstörda barn som tillika är syn-, hörsel- eller talskadade. Barnomsorgsgruppen har i uppdrag att göra en övergripande utredning rörande föräldrautbildning. Utskottet har inhämtat att barnomsorgsgruppen i sitt pågående utredningsarbete ägnar frågan om utbildning av föräldrar med handikappade barn särskild uppmärksamhet. Med hänsyn härtill anser sig utskottet inte böra föreslå riksdagen att göra de uttalanden om vilka förslag förts fram i yrkandena 2 och 3 i motionen 1976/77: 372. Utskottet avstyrker alltså dessa två yrkanden men vill samtidigt framhålla att utskottet utgår från att skolöverstyrelsens pedagogiska nämnd ägnar de i motionen aktualiserade forskningsuppgifterna fortsatt uppmärksamhet.

Fr. o. m. läsåret 1973/74 är landet indelat i fem regioner vad avser stöd till synskadade elever. Stödverksamheten omfattar synskadade barn i förskoleåldern samt synskadade elever främst i grundskola och gymnasieskola. Verksamheten står under ledning av styrelsen och rektorn för Tomtebodaskolan.

BDU-gruppen föreslår att den stödverksamhet som för närvarande bedrivs genom förskolekonsulenter utökas till att omfatta samtliga synskadade utvecklingsstörda barn under skolåldern. Eftersom antalet utvecklingsstörda synskadade är större än antalet normalbegåvade synskadade krävs det en avsevärd ökning av antalet förskolekonsulenter för att alla synskadade förskolebarn skall få i genomsnitt ett besök per månad. BDU-gruppen föreslår en utbyggnad under en treårsperiod från nuvarande sju till totalt 21 tjänster som förskolekonsulent. Av dessa föreslås en tjänst för en konsulent som centralt skall biträda med den pedagogiska ledningen samt administrationen.

Föredraganden förklarar sig inte vara beredd att nu föreslå att nyssnämnda stödverksamhet byggs ut till att omfatta samtliga synskadade utvecklingsstörda barn. Medel beräknas emellertid till två nya tjänster som förskolekonsulent. I motionen 1976/77: 779 har framställts yrkande

av innebörd att medel skall anvisas för fem nya tjänster (yrkandet 1). Enligt yrkandet i motionen 1976/77: 775 bör riksdagen anmoda regeringen att lägga fram en plan för utbyggnaden av förskolekonsulentorganisationen.

Regeringens förslag innebär att den successiva utökningen av förskolekonsulentorganisationen fortsätter, nu genom förslag om medelsanvisning till två nya tjänster. Utskottet, som förväntar sig att förslag om ytterligare konsulenttjänster kommer att föreläggas riksdagen redan i nästa budgetproposition, anser den nu gjorda avvägningen rimlig. Utskottet tillstyrker därför regeringens förslag om upprustning i detta avseende. Yrkandet 1 i motionen 1976/77: 779 avstyrker alltså utskottet, som inte heller ansluter sig till förslaget i motionen 1976/77: 775.

Regeringens förslag i övrigt om förstärkning av resurserna m. m. för verksamheten vid specialskolan tillstyrker utskottet.

Yrkandet 2 i motionen 1976/77: 779 avstyrker utskottet. Det av motionärerna återopade betänkandet Samverkan i barnomsorgen II: Handikappade barns förskolevistelse (Ds S 1976: 7) remissbehandlas för närvarande.

Den 26 april 1974 fick SÖ i uppdrag att utreda förutsättningarna för att starta en alternativt utformad försöksverksamhet med nya boendeformer vid specialskolan som är upplagd som fosterhemsverksamhet. Med erinran härom och med hänvisning till att det numera ankommer på arbetsmarknadens parter att träffa överenskommelse om anställningsform avstyrker utskottet yrkandet i motionen 1975/76: 1144.

I motionen 1976/77: 1300 (yrkandet 1) begärs att riksdagen hos regeringen anhåller att SÖ får i uppdrag att lägga fram en plan för arbetet med en anpassning av specialskolan och särskolan till reformen om skolans inre arbete m. m.

I propositionen 1975/76: 39 om skolans inre arbete m. m. anför föredragande statsrådet (s. 224): "Det bör uppmärksammas att mina förslag i det följande inte avser specialskolan och särskolan. Det ankommer närmast på SÖ att överväga vilka åtgärder som kan komma att behövas för dessa skolformer." Genom beslut den 3 juni 1976 med anledning av riksdagens skrivelse 1975/76: 367 har regeringen uppmärksammat SÖ på vad som anförts i propositionen beträffande åtgärder som kan komma att behövas för specialskolan och särskolan.

Enligt vad utskottet erfarit har SÖ våren 1976 tillsatt två och under hösten ytterligare tre experter med uppdrag att ta fram underlag för överväganden inom SÖ i vad gäller det inre arbetet i specialskolan och särskolan med anledning av reformen om skolans inre arbete. Experterna beräknas avsluta sitt arbete under våren 1977 och därefter överlämna förslag och synpunkter till SÖ. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionen 1976/77: 1300 yrkandet 1.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen beträffande föräldrars medverkan i visst utredningsarbete med bifall till motionen 1976/77: 372 yrkandet 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
2. att riksdagen beträffande föräldrautbildning m. m. avslår motionen 1976/77: 372 yrkandena 2 och 3,
3. att riksdagen beträffande viss utbyggnadsplan avslår motionen 1976/77: 775,
4. att riksdagen beträffande tjänster som förskolekonsulent med bifall till propositionen 1976/77: 100 och med avslag på motionen 1976/77: 779 yrkandet 1 beslutar anvisa medel till ytterligare två tjänster,
5. att riksdagen med bifall till propositionen 1976/77: 100 och med avslag på motionen 1976/77: 779 såvitt gäller medelsanvisningen under ifrågavarande anslag till *Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 70 617 000 kr.,
6. att riksdagen beträffande huvudman för förskolekonsulentorganisationen m. m. avslår motionen 1976/77: 779 yrkandet 2,
7. att riksdagen beträffande vissa föreståndartjänster avslår motionen 1976/77: 1144,
8. att riksdagen beträffande anpassning av specialskolan och särskolan till reformen om skolans inre arbete avslår motionen 1976/77: 1300 yrkandet 1.

4. Specialskolan m. m.: Utrustning m. m. Specialskolan m. m.: Resor för elever jämte ledsagare. Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkterna D 15—D 16 (s. 294—297) och hemställer

1. att riksdagen till *Specialskolan m. m.: Utrustning m. m.* för budgetåret 1977/78 anvisar ett reservationsanslag av 2 178 000 kr.,
2. att riksdagen till *Specialskolan m. m.: Resor för elever jämte ledsagare* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 3 218 000 kr.

5. Rikscentralerna för pedagogiska hjälpmedel åt handikappade. Regeringen har under punkten D 17 (s. 297—303) föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen förordats beträffande verksamheten vid rikscentralerna för pedagogiska hjälpmedel åt handikappade,
2. till Rikscentralerna för pedagogiska hjälpmedel åt handikappade för budgetåret 1977/78 beräkna ett förslagsanslag av 3 793 000 kr.

Nuvarande organisation m. m.

Behovet av speciella hjälpmedel och läromedel är stort inom all undervisning av handikappade, framför allt för gravt synskadade, döva, rörelsehindrade och psykiskt utvecklingsstörda.

Med anledning härav har under åren särskilda åtgärder vidtagits för att förbättra läromedelsituationen för ifrågavarande grupper. Således inrättades rikscentralen för pedagogiska hjälpmedel åt synskadade (RPH-SYN) vid Tomtebodaskolan i Solna år 1965 och rikscentralen för pedagogiska hjälpmedel åt rörelsehindrade (RPH-RH) vid Bräcke Östergård i Göteborg år 1967. Som försöksverksamhet inrättades motsvarande verksamhet för döva (RPH-HÖR) vid Birgittaskolan i Örebro år 1969 och för särskolan (RPH-SÄR) vid Olovsdalsskolan i Umeå år 1971. Rikscentralerna för pedagogiska hjälpmedel (RPH-centralerna) för olika handikappgrupper har utvecklats successivt och utgör i dag en viktig resurs för undervisningen i specialskolorna och särskolan samt för undervisningen av de i skolväsendet integrerade eleverna. Centralerna sysslar med utvecklingsarbete, läromedelsproduktion, distribution samt information.

För närvarande utgår medel till centralernas verksamhet från skilda anslag. Centralerna har också olika huvudmän. Således har RPH-SYN styrelsen för Tomtebodaskolan som huvudman och medel för verksamheten utgår från anslagen till specialskolans utbildningskostnader och utrustning. RPH-RH har länskolnämnden i Göteborgs och Bohus län som huvudman och medel till verksamheten utgår från anslaget till länskolnämnderna. RPH-HÖR och RPH-SÄR är en försöksverksamhet inom skolöverstyrelsens (SÖ) projekt Läromedel inom specialundervisningen (LIS-projektet) och bekostas av medel från anslagen till stöd för produktion av läromedel och till pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet.

Statens institut för läromedelsinformation har den 15 oktober 1975 på uppdrag av regeringen avgett förslag om hur den befintliga verksamheten vid RPH-centralerna i framtiden bör samordnas och vilken myndighet som bör ansvara för verksamheten. Institutet har därvid föreslagit att ansvaret för samordningen av verksamheten läggs hos institutet.

Institutets förslag och remissbehandlingen av detta redovisas i bilaga 12 till budgetpropositionen (s. 298—301).

Motionen

1976/77: 787 av fru Rydle (m) vari yrkas att riksdagen beslutar ge regeringen till känna vad i motionen anförts om representation för de handikappade i det föreslagna samrådsorganet för pedagogiska hjälpmedel åt handikappade.

Utskottet

Rikscentralerna för pedagogiska hjälpmedel (RPH-centralerna) för olika handikappgrupper har utvecklats successivt. Utskottet tillstyrker att verksamheten vid de hittills försöksvis bedrivna RPH-centralerna, RPH-HÖR och RPH-SÄR, permanentas. Utskottet tillstyrker också att medel för verksamheten vid dessa två centraler och övriga två RPH-centraler, RPH-SYN och RPH-RH, anvisas under nu ifrågavarande anslagsrubrik. Föredragande statsrådets bedömning av anslagsbehovet föranleder ingen erinran från utskottets sida.

Som framgår av det föregående har statens institut för läromedelsinformation haft i uppdrag att avge förslag om hur verksamheten vid RPH-centralerna skall samordnas och vilken myndighet som i framtiden skall ansvara för verksamheten.

Institutet anser att innehållet i centralernas verksamhet till övervägande delen ansluter sig till institutets verksamhet. Detta bör därför vara centralmyndighet för verksamheten. Föredragande har samma uppfattning.

Även om institutet får huvudansvaret för RPH-centralerna förutsätter verksamheten ett nära samarbete mellan institutet, skolöverstyrelsen (SÖ) och föreståndarna för RPH-centralerna. Av budgetpropositionen framgår att föredraganden anser att ett samrådsorgan bör inrättas för samarbetet bestående av RPH-föreståndarna samt representanter för SÖ, institutet för läromedelsinformation och de båda kommunförbunden.

Enligt motionen 1976/77: 787 bör i samrådsorganet också ingå representation för de handikappade.

Utskottet finner det angeläget att ifrågavarande samrådsorgan kommer till stånd och anser i likhet med motionärerna att även de handikappade bör vara representerade i samrådsorganet. Utskottet tillstyrker därför yrkandet i motionen 1976/77: 787.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen godkänner vad som propositionen 1976/77: 100 förordats beträffande verksamheten vid rikscentralerna för pedagogiska hjälpmedel åt handikappade,
2. att riksdagen med bifall till motionen 1976/77: 787 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om representation för de handikappade i rikscentralernas samrådsorgan,
3. att riksdagen till *Rikscentralerna för pedagogiska hjälpmedel åt handikappade* för budgetåret 1977/78 anvisar ett förslagsanslag av 3 793 000 kr.

Stockholm den 3 mars 1977

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Larsson i Staffanstorp (c), Nordstrandh (m), Jönsson i Arlööv (s), Johansson i Skärstad (c), Wiklund (s), fröken Hörlén (fp), herrar Gustafsson i Barkarby (s), Karlsson i Mariefred (c), fru Hjelm-Wallén (s), herr Sundgren (s), fröken Rogestam (c), herrar Hagberg i Örebro (s), Ullenhag (fp) och fru Rydle (m).

Reservation

vid **punkten 3** (Specialskolan m. m.: Utbildningskostnader) beträffande *anpassning av specialskolan och särskolan till reformen om skolans inre arbete* av herrar Alemyr, Jönsson i Arlööv, Wiklund, Gustafsson i Barkarby, fru Hjelm-Wallén, herrar Sundgren och Hagberg i Örebro (samtliga s) som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 14 som börjar "I propositionen" och slutar "yrkandet 1" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening är det, som framhålls i motionen 1976/77: 1300, angeläget att den reformering som förestår i grundskolan också genomförs för specialskolan och särskolan. Ett sådant arbete har också i enlighet med regeringens uppdrag den 3 juni 1976 påbörjats inom SÖ i vad avser specialskolan. Detta förhållande bör enligt utskottets mening göra det möjligt att tidsmässigt samordna genomförandet av en ny läroplan för specialskolan med reformen av grundskolans inre arbete. För särskolans del anser utskottet att en viss tidsmässig förskjutning kan vara befogad, eftersom läroplanen för denna skolform relativt nyligen setts över. Vad utskottet anfört bör riksdagen med anledning av yrkandet 1 i motionen 1976/77: 1300 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. att riksdagen beträffande *anpassning av specialskolan och särskolan till reformen om skolans inre arbete med bifall till motionen 1976/77: 1300* yrkandet 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.